

СЕКЦІЯ 1 ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 811.112.2'342'38:82.02-1

ЗАСОБИ ЕВФОНІЧНОГО УВИРАЗНЕННЯ В ПОЕЗІЇ ЛІТЕРАТУРНОГО НАПРЯМУ «НОВА ДІЛОВИТІСТЬ»

Бандурко З.В., викладач
кафедри німецької та романської філології
Херсонський державний університет

У статті розглянуто евфонічні властивості поетичних творів М. Калеко, Е. Кестнера та Й. Рінгельнатца як представників мистецького напрямку «Нова діловитість». Засоби евфонічного увиразнення сприяють милозвучності поетичного мовлення, більшій зрозумілості для читача й конституують специфіку ідіостилу кожного з авторів, створюють внутрішню риму, рефрен і римування.

Ключові слова: евфонія, елізія, епітеза, звуковий повтор, «Нова діловитість», рефрен, рима.

В статье рассмотрены эвфонические свойства поэтических произведений М. Калеко, Е. Кестнера и И. Рингельнатца как представителей культурного направления «Новая деловитость». Средства эвфонической выразительности способствуют благозвучию поэтической речи, большей понятности для читателя и конституируют специфику идиостиля каждого автора, создают внутреннюю рифму, рефрен и рифму.

Ключевые слова: эвфония, элизия, эпитеза, звуковой повтор, «Новая деловитость», рефрен, рифма.

Bandurko Z.V. THE MEANS OF EUPHONIC EXPRESSION IN THE POETRY OF LITERAL TENOR “NEW OBJECTIVITY”

The article deals with the euphonic characteristics of the poetic works of M. Kaleko, E. Kästner and J. Ringelnatz as representatives of the cultural tenor “New Objectivity”. The means of euphonic expression contribute to the harmony of the poetic speech, to more intelligibility for the reader and form the specificity of each author's idiosyncrasy, create internal rhyme, refrain and rhyme.

Key words: euphony, elision, paragon, sound repetition, “New Objectivity”, refrain, rhyme.

Постановка проблеми. Мистецький напрям «Нова діловитість» (“Neue Sachlichkeit”) як культурний феномен Німеччини ХХ століття є провідним серед багатьох тенденцій і течій за часів Веймарської республіки (1918–1933 рр.), посідає чільне місце в історії світового мистецтва. Із самого початку він представив себе як самостійний, багатоманітний і суперечний напрям, який прагнув надати не лише об’єктивне та натуралістичне розуміння реальності, а і її критичну реконструкцію шляхом естетично-літературного оброблення авторами та намагання донести її до читача [9, с. 151].

«Нова діловитість» виникає як напрям образотворчого мистецтва, але згодом поступово поширюється на всі без винятку його сфери, зокрема й літературу. Під її впливом змінюються вже наявні на той час літературні жанри, такі як історичні романи, радіоп’єси, репортажі, дорожні записки, лірика, однак завдяки поєднанню функціонального та документального написання виникають і

нові літературні жанри, зокрема репортажний роман, репортажна драма, злободенна п’єса, корисна лірика, радіоповідомлення [10].

Базуючись на традиціях просвітництва, напрям «Нова діловитість» має свої визначальні естетичні риси, серед яких варто відзначити доповідний стиль, провідну роль інформації, об’єктивне встановлення факту й точне, естетичне, непідробне його відтворення. Автори «нової діловитості» відходять від внутрішнього світу людини, властивого експресіонізму, і відкривають для себе розширений світ техніки, праці, культури та засобів масової інформації 20-х років ХХ століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки «Нова діловитість» посідає чільне місце в історії світового мистецтва, у німецькомовній германістиці дослідження із цієї тематики стосуються широкої палітри питань. Зокрема, часових меж цього напрямку, аспектів мистецького та літературного вираження, основних естетичних принципів тощо [1; 2; 3; 4; 5; 7; 8; 9; 10 тощо].

Постановка завдання. Попри значний інтерес до мови поезії напряму «Нова діловитість», вітчизняна лінгвістика, наскільки нам відомо, приділяє недостатньо уваги його вивченню. Однак існує багато питань, які ще чекають свого дослідника. Нез'ясованими залишаються питання мовних (лексичних, морфологічних, синтаксичних тощо) та прагматичних властивостей лірико-поетичного дискурсу «нової діловитості». Крім того, нині бракує розвідок з порівняльного аналізу ідіостилю окремих авторів, зокрема М. Калеко, Е. Кестнера, Й. Рінгельнатца.

З огляду на зазначене вище, доцільним вважаємо аналіз евфонічних характеристик віршів М. Калеко, Е. Кестнера, Й. Рінгельнатца (звукових повторів, елізії та епентези). Тому метою запропонованої статті є визначення основних характеристик і специфічних рис засобів евфонічного увиразнення в поезії М. Калеко, Е. Кестнера, Й. Рінгельнатца. Завдання статті полягає в аналізі евфонічних засобів поезії М. Калеко, Е. Кестнера, Й. Рінгельнатца.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними евфонічними характеристиками поезії «нової діловитості» вважаємо наявність **звукових повторів** (евфонічний прийом, що полягає у взаємному нанизванні в межах верса (версів) суголосних звуків задля фонічного увиразнення поетичного мовлення, розгортається завдяки алітераціям, асонансам, анафорам, епіфорам, зіткненням, звуковому паралелізму тощо ритмічним елементам звукової організації вірша, а також різним звуконаслідуванням) [13, с. 390], **елізії** (зникнення ненаголошеного голосного перед наступним початковим голосним) [6, с. 62] (випадання звуків) та **епентези** – виникнення у слові під впливом певних морфонологічних або фонетичних умов звука, який відсутній у початковій формі цього слова [11, с. 527].

Найбільш вживаними різновидами **звукових повторів** є такі:

1. Алітерація – симетричне повторення однорідних приголосних звуків [12]: *Er ging noch manche Straße mit mir mit* (Kaleko); *Einsam saß sie neben ihrem Sohn. / Leise lächelnd. Ohne es zu wissen. / Stadt und Sterne wirkten wie Kulissen. / Und der Wirtshausstuhl war wie ein Thron* (Kästner); *Auch er weiß nicht, wohin er will. / Er schweigt und geht hinaus* (Kästner); *Mir superior durch Herz und Hirn. / <...> / Wie tut ein wildes Wandern wohl...* (Ringelnatz); *Weil sie leise sich verstehen, / Weil sie selber leise gehen, ...* (Ringelnatz).

2. Асонанс – симетричне повторення однорідних голосних [12]: *Beim Abgang sprach der Lehrer von den Nöten / Der Jugend und vom ethischen Niveau – / Es hieß, wir sollten jetzt ins Leben treten. / Ich aber leider trat nur ins Büro* (Kaleko); *Die Stadt riecht ganz und gar nach Braten / und auch ein bißchen nach Kompott* (Kästner); *Am Sonntag darf man lange schlafen* (Kästner); *Ist denn keine fremde Mutter hier, / die an ihre eignen Söhne denkt?* (Kästner); *Und es ist gar nicht Großmut zu verzeihn, / Dass andere ganz anders als wir glauben* (Ringelnatz).

3. Складоповтор – повторення складів у суміжних одиницях вірша: *Manchmal, mitten im freien Manhattan <...>* (Kaleko); *Den Herbst im Herzen, Winter im Gemüt* (Kaleko); *Jedoch, sie haben viel zuviel Komplizen, / als daß sie sich von uns erschießen ließen* (Kästner); *Sucht vor Suchenden das Weite. / Ist nie hier. Ist immer dort* (Kästner); *Mein Ideal wäre, / Dass man nach meinem Tod (grano salis) / Ein Gässchen nach mir benennt, ein ganz schmales / Und krummes Gässchen, mit niedrigen Türchen, / Mit steilen Treppchen und feilen Hürchen, / Mit Schatten und schiefen Fensterluken* (Ringelnatz).

4. Внутрішня рима – форма римування всередині вірша, спосіб розкриття можливостей його версифікаційної фоніки [13, с. 197], отже, це звуковий повтор одиниць, розташованих не в кінці віршів, а на початку або всередині: *Es hat wohl seitdem kein deutscher Poet / So frei von der Freiheit geschrieben...* (Kaleko); *An Wolken lehnte ich gegen den Regen* (Kaleko); *Daß Amseln flöten und daß Immen summen...* (Kaleko); *Komm wie ein Cello zwischen meine Knie, / und laß mich zart in deine Seiten greifen!* (Kästner); *Wer nichts sieht, wird nicht gesehen. / Wer nichts sieht, ist unsichtbar* (Kästner); *Schritte kommen, Schritte gehen. (Kästner); Arbeit läßt sich schlecht vermeiden, – / doch wer schuftet, ist ein Schuft!* (Kästner); *Werden sich Liebende küssen; / Weil das Lebende trumpft.* (Ringelnatz); *Ich, verdumpft, / Ich, verstockt und verstumpft, / Habe endlich mich auf den Kopf gestellt* (Ringelnatz).

Варто відзначити, що частотним у творчості Е. Кестнера та Й. Рінгельнатца є одночасне використання алітерації й асонансу, що сприяє більшій милозвучності поетичної мови та звертає увагу читача на окремі, важливі думки автора: *Ach, kein Mensch kauft handgemalte / Ansichtskarten, denn ich hab kein Glück* (Kästner); *Es blieb, wie's war. Was war dran schuld?* (Kästner); *“Willst du mich nicht weiterleben lassen, / weil ich ohne dich nicht leben will?“* (Kästner); *Unter sich sind sie Vertraute, /*

Sie, die sonst unzählbar wild sind. (Ringelnetz); *Sich nach nichts, als danach sehnen, / Sich auf Sofas schön zu dehnen* (Ringelnetz).

Внутрішню риму можуть створювати й інші види звукових повторів, зокрема **звукові анафора, епіфора, паралелізм та анепіфора**. Кожен із цих засобів сприяє композиційній стрункості й завершеності віршів, підносить їх емоційну силу та посилює виразність поетичної мови, підкреслює важливі думки автора, а отже, є одним зі способів впливу на читача:

– звукова анафора – повторення однакових співзвуч на початку віршових рядків, строф: *Wenn ich "Heimweh" sage, sag ich "Traum". / Denn die alte Heimat gibt es kaum. / Wenn ich Heimweh sage, mein ich viel: / Was uns lange drückte im Exil* (Kaleko); *Sie legten jeden übers Knie, / der diesen Krieg befahl: / die Herren der Bank und Industrie, / den Minister und General. / Da brach so mancher Stock entzwei* (Kästner); *Doch die Tage hallen leer. / Dann verkümmert Deine Klage ... / Du fragst niemanden mehr* (Ringelnetz);

– звукова епіфора – повторення однакових звукових сполучень у кінці віршових рядків чи строф: *Doch kommen wir zurück / Auf besagten Blick* (Kaleko); *Ich und Du wir waren ein Paar / Jeder ein seliger Singular* (Kaleko); *Die Stunden machen kleine Schritte / und heben ihre Füße kaum. / Die Langeweile macht Visite. / Die Tanten flüstern über Dritte. / Und drüben, auf des Marktes Mitte, / schnarcht leise der Kastanienbaum* (Kästner); *Willst du auf Töpfchen? / Fühlst du ein Dürstchen? / Oder ein Würstchen? / Senke dein Köpfchen* (Ringelnetz);

– звуковий паралелізм – тотожне або схоже розташування звукових елементів у суміжних частинах тексту: *Die Landschaft bleibt, indessen unser Zug / zurücklegt die ihm zugemessnen Meilen* (Kaleko); *Dreizehnter Monat, laß uns an dich glauben! / Die Zeit hat Raum!* (Kästner); *Ich, verdumpft, / Ich, verstockt und verstumpft, / Habe endlich mich auf den Kopf gestellt* (Ringelnetz);

– звукова анепіфора (кільце) – певні елементи (звуки) повторюються на початку й у кінці твору або його частини, утворюючи своєрідну рамку: *Es ist besser so.* (Ringelnetz); *Ich habe dich so lieb!* (Ringelnetz); *Jage die Ängste fort / Und die Angst vor den Ängsten* (Kaleko); *Das ist ein Abschied mit ...* (Kästner).

Рефрен, композиційний прийом, що полягає в повторенні групи слів, рядка або кількох віршових рядків у строфах з метою наголошення на основній думці твору, його наскрізній ідеї, єдності компонентів [14, с. 318],

також слугує засобом евфонічного увиразнення в поезії М. Калеко, Е. Кестнера, Й. Рінгельнатца. На нашу думку, його використання зумовлює створення композиційного обрамлення вірша, слугує втіленням основної думки автора і звертає на себе увагу, аби читач обов'язково прочитав і замислився саме над цими рядками: *Einsam bist du sehr alleine. / Aus der Wanduhr tropft die Zeit. / Stehst am Fenster. Starrst auf Steine. / <...> / Aus der Wanduhr tropft die Zeit. / Gehst ans Fenster. Starrst auf Steine. / <...> / Einsam bist du sehr alleine – / und am schlimmsten ist die Einsamkeit zu zweit* (Kästner); *Die Andern sind das weite Meer. / Du aber bist der Hafen. / <...> / Die Andern sind das bunte Meer, Du aber bist der Hafen, / <...> / Die Andern ... das ist Wellenspiel, / Du aber bist der Hafen.* (Kaleko); *"Sei still, es wird vorübergehn"* (Kaleko).

Парономазія (фігура мовлення, яка полягає в (комічному або образному) наближенні паронімів у мовленні, у стилістичному використанні звукової або семантичної подібності слів, що використовуються [11, с. 301]), **звуконаслідування та звуковідтворення** (міметичне відтворення фонетичними засобами позамовних звукових явищ, що будується на артикуляційній схожості [13, с. 390]) вживаються у творчості М. Калеко, Е. Кестнера та Й. Рінгельнатца, порівняно з іншими різновидами звукових повторів, лише зрідка: *Daß Mücken stechen und daß Brummer brummen. / <...> / Daß Spatzen schwatzen. Und daß Fische schweigen* (Kaleko); *Ein Fenster schielt durch schräge Jalousien. / Und welche Blumen blühen auf den Balkonen* (Kästner); *Es wippt eine Lampe durch die Nacht. / Trapp klapp ...* (Ringelnetz).

Рима як композиційно-звуковий прийом суголосся закінчень, що має фонетичне й метричне значення, об'єднує суміжні та розташовані близько слова віршових рядків (починаючи з останнього наголошеного складу) для організації їх у строфи, впорядкування поетичного мовлення, його евфонічного ритмотворення [14, с. 322], також відіграє значну роль у поезії «нової діловитості».

У творах М. Калеко, Е. Кестнера, Й. Рінгельнатца присутні різні види римування, використання яких спрямоване на підсилення змісту, ідейного й емоційного звучання вірша. Різноманітність і поєднання різних видів рим у межах одного вірша підкреслює завершеність кожного віршового рядка, створює звуковий повтор, який посилює музичальність віршованої мови: *Auch Träume, die auf Reisen führen / in Fernen, abenteuerlich. / – Da*

hängen sie an Silberschnüren! / Und einer davon ist für dich. (Kaleko); *Die Stare gehen auf die Reise. / Altweibersommer weht im Wind. / Das ist ein Abschied laut und leise. / Die Karussells drehn sich im Kreise. / Und was vorüber schien, beginnt* (Kästner); *Die Menschen, die ich getroffen, / Standen meist so zu den Sternen, / Dass man, um sie kennenzulernen, / Nicht erst zu verreisen braucht* (Ringelnatz).

До найпоширеніших різновидів елізії в поезії «нової діловитості» належать такі:

1. Афереза – усунення певних звуків на початку слова задля уникнення їх збігу в літературному й (частіше) усному мовленні [13, с. 106]: *Zwar gibt's die Gesamtausgabe nicht mehr, / Auch zum Denkmal scheints nirgends zu reichen* (Kaleko); *So war's. Er hatte sich bis jetzt geirrt. / So war's, und es stand fest, daß es so blieb* (Kästner); *Rechnet's nur gründlich aus! / Multipliziert's mit jeder Zahl!* (Kästner); *Weil's wohltut, weil's frommt* (Ringelnatz); *Das Mädchen mit dem Muttermal / Zwei Handbreit unterm Herzen* (Ringelnatz); *Ich will mich heut wie einst vor dir nicht bücken. / Doch möcht ich dir für deine Lehrertreue / nur einmal dankbar, stumm die Hände drücken* (Ringelnatz).

2. Синкопа – випадання звуку або групи звуків усередині слова [11, с. 396]: *Bist du ein andrer oder liegst an mir?* (Kaleko); *Die Langeweile macht Visite.* (Kästner); *Sie singen nie (nicht einmal im August) / ein hübsches Weihnachtslied auf offner Straße.* (Kästner); *Er betrachtete die Autobusse / und die goldnen Pavillons am Flusse / und den Dampfer, der vorüberschwamm* (Kästner); *So kann es nun nicht weitergehn! / Das, was besteht, muss bleiben. / Wenn wir uns wieder wiedersehn, / Muss irgendetwas geschehn* (Ringelnatz); *Da' s aber nicht kann sein, / Bleib ich im eignen Bett / Allein zu zwein* (Ringelnatz); *Nur drüben am andern Trottoir / Gehn meine eignen Schritte* (Ringelnatz).

3. Апокопа – утинання одного або кількох звуків наприкінці слова [13, с. 83]: *Bleibt doch zuletzt, dass man hienieden / All' seine Fehler selbst begehen muss* (Kaleko); *Ich grüßte dies recht bedeutsame Jahr / Mit bestem französischen Weine* (Kaleko); *9 Stunden stand Schmidt schwitzend im Betrieb. / 4 Stunden fuhr und aß er, müü und dumm* (Kästner); *Und wie meine Mutter ausgesehen hat, / das vergeß ich nie* (Kästner); *Krieg macht blind. Das seh ich an mir.* (Kästner); *Und was ich mit Augen seh / An schweigender Not, das tut weh* (Ringelnatz); *Du wirst in meiner Seele lesen, / Wie mich ergreift dies harte Wort* (Ringelnatz); *Wenn ich zwei*

Vöglein wär, / Und auch vier Flügel hätt, / Flög die eine Hälfte zu dir (Ringelnatz).

Кожен із зазначених різновидів елізії використовується однаково часто. На нашу думку, наявність елізії зумовлена необхідністю дотримання віршованого розміру, а отже, милозвучності всього вірша, хоча зустрічаються випадки їх використання, спрямовані на навмисне порушення віршованого розміру. На наш погляд, такі порушення мають на меті передати почуття автора та уривчастість думок і тим самим звернути увагу читача саме на них.

Серед різновидів епентези в поезії «нової діловитості» можна зустріти лише епітезу (парагогу) – виникнення в кінці слова під впливом певних фонетичних або морфологічних умов звука, який відсутній у початковій формі цього слова [11, с. 528], з метою полегшення вимови на стику слів [11, с. 298]: *Ich sitze alleine beim Weine / Und vertreib mir die Jahreszeit...* (Kaleko); *Als ich zum ersten Male starb, / – Ich weiß noch, wie es war* (Kaleko); *Er stand, verkehrt, im Abendsonnenscheine* (Kästner); *Einsam bist du sehr alleine. / Aus der Wanduhr tropft die Zeit* (Kästner); *War einmal ein Bumerang; / War ein weniges zu lang* (Ringelnatz); *Hand schmiegt sich an Hand im engen Kreise ...* (Ringelnatz).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, у поезії «нової діловитості» наявні засоби евфонічного увиразнення поетичного мовлення, які сприяють її милозвучності, більшій зрозумілості для читача і становлять особливості ідіостилю кожного з авторів. Однаково частотними за використанням є звукові повтори (алітерація, асонанс, складоповтор, внутрішня рима) та різновиди елізії (афереза, синкопа, апокопа). Внутрішню риму створюють звукові анафора, епіфора, паралелізм та анепіфора. Звуковий повтор утворює й римування, яке посилює музичальність віршованої мови. Використання рефрену сприяє композиційному обрамленню вірша, слугує втіленням основної думки автора. Епітеза та різновиди елізії дають змогу дотримуватися або порушувати віршований розмір залежно від наміру автора.

Перспективним вважаємо подальший розгляд поетичної творчості М. Калеко, Е. Кестнера, Й. Рінгельнатца задля встановлення особливостей її морфологічної, синтаксичної й композиційної структури, визначення основних прагматичних характеристик та особливостей ідіостилю кожного автора.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Baacke A. Fotografie zwischen Kunst und Dokumentation: Objektivität und Ästhetik, Kontinuität und Veränderung im Werk von Bernd und Hilla Becher, Albert Renger-Patzsch, August Sander und Karl Blossfeldt: Dissertation zur Erlangung des Doktorgrades ... Geschichts- und Kulturwissenschaften. Berlin: epubli GmbH, 2014. 376 S.
2. Burdorf D. Geschichte der deutschen Lyrik. Einführung und Interpretationen. Stuttgart: J.B. Metzler, 2015. 170 S.
3. Cook N., Pople A. The Cambridge History of Twentieth-Century Music. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 818 p.
4. Grassnick M. Die Architektur der Neuzeit / hrsg. von Martin Grassnick unter Mitarb. von Hartmut Hofrichter. Braunschweig, Wiesbaden: Springer, 1982. 395 S.
5. Hillebrand R. Liebeslyrik der Neuen Sachlichkeit. München: GRIN, 2011. 80 c.
6. Lexikon sprachwissenschaftlicher Termini / hrsg. von Rudi Conrad. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1985. 281 S.
7. Michalski S. Neue Sachlichkeit. Malerei, Graphik und Photographie in Deutschland 1919–1933. Köln: Benedikt Taschen, 1994. 220 S.
8. Pankau J.G. Einführung in die Literatur der Neuen Sachlichkeit. Darmstadt: WBG, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2010. 144 S.
9. Polverini Ch. Schauspiel oder Dokumentation? Dimensionen der Wirklichkeit in Neorealismo und Neuer Sachlichkeit. Bonn: Romanistischer Verlag, 2007. 354 S.
10. Wendland H.-G. Die Literatur der Neuen Sachlichkeit und ihre Bedeutung im Kulturleben der Weimarer Republik (Teil I). Wissenschaftliche Studie. München: GRIN, 2013. 21 S.
11. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. 2-е изд., стереотип. Москва: Советская энциклопедия, 1969. 608 с.
12. Лингвистический энциклопедический словарь / под ред. В.Н. Ярцева. Москва: Советская энциклопедия, 1990. 672 с.
13. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.
14. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт.-уклад. Ю.І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 2. 624 с.